

Ročník XXIX

V Praze, 19. července 1895

Číslo 36 (1465)

Starý кроj ženský z Plzeňska.

(Dle fotografií V. Krause v Plzni.)

Medrická.

Napsala Božena Viková Kunčická.

(Pokračování.)

A tak pod tím povinným svým pohledem, pod tím tónem, který podobal se jini v té všeobecné sluneční záplavě, pocítovala soustrast s těmi dětmi nebohými, vzrostlými v okovech, jež zabránovaly jim přehnutí odtud, neslyšeli nic z toho, co se jim povídá, a pro co nemají vnímavosti ani pozornosti. Pod vlivem této soustrasti neubránila se, aby nepohládila některou příliš rozžhavenou a zachmuřenou tvářičku, a shledala se vždy při tom s pohledem rozpačitým, který vysvětloval, že svědomí není úplně čisté. Jen jedno děvčátko chopilo se její ruky, přitisklo ji vášnivě ke svému čelu a podívalo se na ni pod závojem stěží utajených slz.

»Co je to?« tážala se Medrická.

Ale na místě odpovědi viděla zase ten divný živý úsměv školní kázně, a to mlčení, v němž dusí se všechna upřímnost a srdečnost.

Oddechla si zároveň s nimi, když bylo vyučování skončeno a všichni vycházeli z té úzké, šeré světnice, a když venku ovanula je celá láhoda probuzeného jara, která k nim nemohla pod ten nízký strop, do těch stisknutých čtyř stěn, do těch lavic nepohodlných, v nichž nebylo možno se ani pohnouti, a které byly pro ně nejkrutějším vězením.

I ona setrāsala se sebe nepříznaná pouta a setrāsala je citila teprve, jak ji tísnily. Doma nalézala vše pusté a prázdné. Všichni Daškovi byli v poli, jen chudrání Nanda s bratrem seděla zabalena v kanafasových, těžkých perinách před domkem; a z velké světnice ozýval se hlas Paboučkův, hovořící s kotětem.

Bohuslav vycházel jí vstříc a hovořil s ní chvíli na chodbě o všedních věcech anebo přicházel za ní do jejího pokoje a ucvacoval ji do svého náručí a zaplavoval ji polibky. Jejich poměr nabýval oně důvěrnosti v pohledech, slovech, v celém jednání, která vyskytuje se vždy při delších stycích mezi lidmi, kteří o sobě vědí, že se milují.

Sedával opřen o stělu blízko okna a ona uvylá již jeho přítomností pohybovala se světničkou poklizejíc anebo připravuje si své jednoduché, vždy stejné pokrmy, a rozmítvali při tom spolu přeskakující se předmětu na předmět dosti klidně a vážně. Jen když Medrická ocitla se na blízku něho, zachvěla se ve své bytosti, on chopil ji za ruku, přitáhl ji blíže a beze slova ji strhl k sobě na prsa. V takovém okamžiku vracelo se k nim vědomí blaha úplně nevyužitkového, a v takovém okamžiku cítili oba, že kdesi vrchol štěstí, jehož dosud nepoznali. Ona vymykala se mu všechna uzarděla a planoucí, on ponořoval svoje čelo do rukou, jež měl lokty o stělu opřeny, a pak zůstávali němí jako zaleknutí, jakoby se sebe báli.

Medrická pozorujíc jeho krk, jeho bílé, hezké ruce, jeho rozčechrané vlasy, jež sama do tohoto neladu uvedla, jeho urychlený dech a vidouc zřetelně zachvívajíc se krve na jeho rukou, kde tušila proudění jeho krve, musela se násilně přemáhati, aby nezulíbala mu ve vášnivě muce ten krk vzadu, jež rozpoutané jeho vlasy, to místo na jeho bílé paži, kde tepna se mu chvěla. A odstupovala od něho s pocitem trpkosti nad něčím odepřeným, nad nějakou obětí, kterou právě přinesla někomu nebo něčemu, co bylo mimo její vůli, mimo její překypující duši, ale co dovedl nadržovalo nadvládu nad její bytostí, svazovalo jí ruce, když je chtěla po něm vztáhnouti, ztišovalo výkřik na jejích rtech a pln její žhavý dech dříve, než se mohl jeho tváře dotknouti. Měla v sobě touhu, klesnouti k nohám Bohuslavovým tak úplně podmaněna, tak otrocky mu oddána, tak žensky obětavá a viděla v tom nekonečnou svoji slast, kdyby tak zcela se mu mohla odevzdati, ale stárala nehybna, se rty sevřenými jako strnulá, a nevěděla, kde se bere v ní ta síla odporu, která ji zdržovala od kaž-

dého pohybu, od každého slova v dušeném, nejasném šepotu proplesného, jež tráslo se jí na rtech jako květ bouří zmítaný.

Někdy stáli v rychlosti párek rozčepejících vrabců do jejího otevřeného okna, zavcrlal tam a zase vracel se do modrého vzduchu. Vyrušení pohlédli pak na sebe skoro litostivě, podali si ruce, jakoby se znova shledali po velkém nebezpečení, a počali opět hovořiti tím tónem pokleslým, který jeví ještě známky přestalo dušovní muky. Venku svítilo slunce žhavým plamenem a znova zahřívalo jejich mozky až k šílení.

Světnička je dušila, tísnila se na ně, ztrácela slova, odvahu, myšlenky. A tak skoro poděšení svou vlastní malomocností, přehali z té úzké světničky a odcházeli do polí, do lesů, k potůčkům, jež přejemně bublaly uprostřed svých zelených jevných pout. Současně vycházeli ze dveří, sestupovali po schodech, vycházeli ze stře a zastavovali se před Nandou, která se pobledlou svou tvářičkou na ně usmívala. Medrická ji pohládila překypující zachvatem svého citu, jenž ji zaplavoval duši i srdce, řekla jí několik vřelých slov, dala jí do ruky nějakou památku, kterou již za tím účelem si vzala s sebou, a pohledem vyzvala Daška k další chůzi, mezitím co pan řídčí Rábek se svou ženou a se svými dětmi jousec zaměstnání v zahradě rovnáním záhonků, podepíráním ráží a připínáním vína ke zdi, přistupovali k plotu a dívali se za mladými lidmi výsměšně a nepřátelsky, neboť pokládali je již dávno za ztracené.

Postavy obou pohybovaly se dlouho v dohledu jejich očí, až konečně zanikly již na některé stáze, která ztrácela se do údolíčko nebo do lesa. Zároveň s manžely Rábkovými stopovalo ještě mnoho očí Daška s Medrickou, a těch všech očí pohled spojí se v jediném bodu odsouzení, výsměchu a pohrdání. Nikde nebylo člověka, který by měl pro ně omluvy neb aspoň shovívavosti; jestliže kdesi náhodou v poli stál starý Dašek a spatřil je, tak pospolu jdoucí, rychle sehnul se k zemi a dlouho, dlouho se nezvylčil, jakoby na jeho bedra dopadlo náhle velké břemeno, pod nímž nebylo mu snadno se narovnat.

Jan jásal vždy v poblíž svého otce, pronášel jízlivě:

»Pan doktor!« a netekl nic více, nic méně, ale v těchto dvou jeho slovech promyšlených rty naběhlými tělesným namáháním, kdy ruce jeho v chvilce práci již zemdlyvaly, spočívala celá trpkost jeho duše, celá ta mežera, která ležela mezi ním a jeho bratrem od té doby, co se jejich cesty tak velice odchýlily.

Dašek s Medrickou zatím mlčky kráčeli dále, majíce v sobě pocit těch všech pohledů, jež je sledovaly, a jousec proniknutí neurčitým vědomím i toho náhlého shynutí starého Daška i těch dvou slov Janových, ačkoli se neohlédli, nemluvíli o tom a neuvažovali. Před nimi ležel kus skvostné, nádherné přírody, která pohlcovala jejich mysl, ztišovala jejich srdce a povymácela jejich duše.

Medrická se rty pootvřenými a tváří jasnou dívala se v před, kde objevoval se před ní kontek tak úchvatný, že nebylo možno jej ani smysly vystihnouti ve všech jeho pŕvabech, v celém tom jeho miru, který jako posvátná záta na něm spočíval.

Bylo to malé údolí, obklopené vrchy lesy porostlými, na nichž tkvělo takové ticho a takový bezejmenný klid, že v pohledu na ně usínala myšlenka a ztišoval se tlukot srdce. Údolíčko bylo plno zelených luk, azurových cest, stříbrných vln malých potůčků, jež přes kameny pospíchaly pěnlý se a zúřelý v lahodném šumění. Někde vysoký topol, řada starých bráz usmávajících se svou novou zelení, domek s brdicovou stříškou až země se dotýkající, a jiný šindely krytý, v jehož malých oknech obrazilo se slunce k západu již nachýlené. A na stráni ležela spousta poražených kmenů, jež nebylo možno v čas povodní po splavném potoku dále dopravit. Voda opadla, potok ztlchl a vysilený znova přijal na sebe

pouta svých pávabných břehů, a lesní veličani bezvládně jako obrovské mrtvolý odpočivali na stráni uprostřed obrozující se přírody, která na každém smřku, pracně dobývajícím se zpod jejich jatna, vykouzila světlezelené, lbečné výhonky. Středem údolí vinuly se koleje v náhlém oblouku, a po těch bžel krátký vlak, který nehubel, ale hrčel jako vozík puštěný se stráně, harašil bez dýmu a ztrácel se kdesi pod skalami, odkud ještě dlouho bylo slyšeti jeho rachocení, které znělo čím dál dříve a dříve, až zaniklo docela. Všude, kam oko došlo, byly lesy, lesy tmavé, mohutné a vážné, jen to údolí světlezelené uprostřed nich horčelo si v jarním snu, a nad ním klenula se obloha beze chmur se sluncem, jehož paprsky počínaly se barviti slabounkým nache, čím více sklánělo se k vrchům, k bizarrním, z lesů třicím skalám, plným podivného smutku a beznaděje...

Medrická všechna nchvacena tímto obrazem, jemuž podobný nebyla viděla dosud v životě, a zaujata jím tím spíše, že přítomnost Daškova zvyšovala její vnitřní blaho i to pochopení veškeré této krásy, přimkla se celou svou bytostí úžeji k němu a opřala se tak o něho pravila tiše:

»Bože, jaká to krása, Bohouši! Za jediný takový pohled stál by již život lidský. Vždyť se zdá, že to všechno není ani pravda, ale předud, jehož není možno dosici ani vystihnouti.«

»Je to také předud pouze,« odpovídal Dašek. »Sestoupíš do něho, a mizí ti, a nevíš kam. Na vše se musí patřit jen zdaleka, aby to neztratilo barvy a krásy. Kdybychom sestoupili do toho údolíčka, co zbude z toho obrazu? Dvě žhavé koleje, pastviny, na nichž je dosud mokro, domky, v kterých je bída, políčka na stráně, kde se nic nedáří, a nepřístupné lesy plné skal, rokli a neschůdných spletní kofení, jež cestu činí namáhavou a krutou. Co myslíš, že by bylo možno posaditi se tam do té skvostné zeleni? Ach ne, dušenko! Tam je plno žab.«

»Vždyť nemusíme sestoupit!« pravila živě Medrická. »Proč bychom se okrádali o iluzi?«

A s těmi slovy esmýkla se k zemi do nízkého vřesoviště, schýlila slunečník proti slunci a dodávala s úsměvem:

»Sedni si ke mně, Bohouši. Je zde tak příjemně.«

Vzduchem poletovalo hejno mušek lehkých jako chmyří z pampelšky, i medák, už kdesi bzučel a z paaseky ozývaly se úderý sekery dtevarů, kteří tam pracovali. Jinak vše bylo ponořeno v tichu a v klidu, v nichž i tyto známky života zdály se mizeti beze stopy.

Dašek chvíli otálel, jakoby přemýšlel, má-li k dříve přisednouti, potom však usedl k ní a opel se loktem o zem. Oba dlouho chvíli mlčeli, skoro omámeni lahodou tohoto okamžiku. Ale pak Medrická počala se usmívat, v jejích očích zaleskla se jiskra jakési dětské svělosti, vyplýnulé snad z přílišného štěstí, a obracíc se k Bohuslavovi, pravila tím hlasem, který zněl vždy přitůlně a vyzývavě, než si přála:

»Na všechno zapomínám, Bohouši! Co je mi v této chvíli škola, co řídčí Rábek, inspektor, co celá moje budoucnost? Je zde tak pěkně. Ta muška tamhle jistě méně nemyslí, než myslím nyní já. Nevidím za sebe, nevidím před sebe. Soustředím se celá v pocitu nejobludnějšího odpočinku. Dovedeš si ten odpočinek myšlenkový představit? Nu, víš, tak zcela jedno je mně všechno teď i život i smrt. Jen tak zvláštní úsměv cítím v duši. To asi to vnitřní moje čisté štěstí se usmívá.«

Pohnula sebou trochu, při čemž objevila se její malá nožka v polobotce pod sukni, a Dašek upřel na ni svůj pohled. Ona její velmi dobře pozorovala, ale tak jí bylo skoro příjemno, že tu její titěrnou nohu vidí, a nena-máhala se jí zakryti. Pokračovala ve své řeči, jousec již uvylá na mlčení Daškovo a na to jeho tiché naslouchání jejím slovům.

»I všechna filosofie ve mně umíká. Bože, co se kolikráte napřemýšlím, naučuji, a na-

Jednou přijde jeden takový bezvýznamný okamžik a všechno pohltí. V tomto pohledu na údolí, v tomto tichu a odpočinku duše není přece významu! Za chvíli to přejde a pro život to nezanechá ani nepatrné stopy. A přece právě tato chvíle je tak těžká k pochopení! Vždyť svou blízkost jinak cítím než jindy, alech tak řekla symbolisticky ji požívají, sama o sobě nevím, mozek mne netíží, srdce po ničem netouží, nepřeji si ničeho, nepostrádám ničeho, a přece jaké to státí! V čem spočívá? V čem? Když není ve mně žádného ani fyzického ani duševního požitku? Splývám s ním, jsem unášena ním, ale Bůh svůj, odkud to pochází. I všechno, co hovořím, zdá se mně, že je ode mne vzdáleno. Naslouchám svým vlastním slovům jako šumotu ve vzduchu, pro nějž nemám pochopení ani smyslu. Připadá mně, že se celá má bytost rozplynula jako obláček na obloze, a že vlastně ani nejsem skutečně. Je to divné! Divné!

(Překladování)

Z písní poutníka

Od Anny Janovské, Věrné, Křesťanské.

Ahasver přijíždí světem,
stovky let, brach,
sněhem zimy, jara květem,
oděv — čar a prach.

Sedá kátice a tvář zryta
bojem dnem i snem,
v hlubokých však očích kmitá
cos mu plamenem.

Báti tu jsem v mládí slyšel
nevlm kolikrát,
Kdyby někdy vsílce mi vyšel,
viděl bych jej rád!

Na mnohé své dlouhé pouti,
u záhybu cest,
v tvář mu aspoň pohlednou
dávny můj sen jest.

Často na ledovců štítu
neb kde mohl bít,
snil jsem — mák a vystoupil tu,
jako žit v mých snech.

Ale darmo, jakby stálo
se mi vyhýbal,
sám jsem kráčel světem dále,
se mnou jeho žal.

Až do tváře moji vrhnul
hlubé vrásky čas,
šij mou hrdou k zemi strhnul,
sníh stírá na můj vlas.

V pohorské to bylo chatě,
kam jsem vkročil kdys,
proti mně stín kráčí v chvatě:
Bratře můj, to tys!

Vzpínám ruce, přelud pouhý
zmizel, jak se mih,
a já pohlíben v moře touhy
leh jsem v lože tich.

Z rána všechno vysvětleno:
Na zdi v zrcadle,
vsílce jež dvéřím pověšeno,
tahy uvádě.

Vlastní tady, tvář má zryta
kynuly blíž sem,
i zár, jež mi v očích kmitá
věčným plamenem.

A já symbol cítím jasně
halci se v klam
jako pravda v roucho básně:
Ahasver jsem sám!

Moje domy, moje smutky
vzrušily dnes malé sutky,
které vlnitý hostitel
k chleba skývě, vína číši
postavil v mé jizby tisi,
abych se čím bavit měl.

Drobný, jemný písek blý
zvolna splývá a se chýlí,
tise sítka níže a níže,
zrnko padá, jak se mihne,
v letu jedno druhé stihne,
a již sutky obracíš.

Hodina! — Zda možná je to?
Uprchla mi v hříšce této,
obracím již sutky zas:
cítím pouze s palným bolem,
tichým křídlem plyne kolem
neuprosný katan — Čas.

Hodiny vy přesypací!
Jak vás písek tak se kácí
v propast písek našich dnů.
Při vši práci při všem trádu
při vši snaze, při všem bludu
život písek, hříška snů.

Vy jste symbol žití věru! —
Ale nejste, jak vás beru,
jste jak život špatný vtíp,
jste jen lhavý symbol žití,
neb to nelze obrátit,
dojde-li, a začít líp!

Na chrámových stupních kajenice
stojí prostovlasé, v režných kytlicích,
oči rudé pláčem, bledá líc;
z náměstí v tom vjíždí do ulice
s hlavou ostříhanou, v hrubých pytlích,
ke krku až, oslí ocas v ruce,
trestanec řad veden ku pranýři
v holomků a katanů svých sáluce.
Vozy duní temně, bubny víří,
halas divý, smích a povyk daru
letí od kašny až ku arkýři,
zvony kvílí. Kohos na popravy
vedou kolem. V město vjezd kral slavi.
A já v myslí svéžest a chlad trávy,
lány k nebi lnuoucí klasů zlatem,
z toho víru dvojím přechám chvatem
tam kde ticho, úkoj s nebe splývá
a jen cvrček v hvězdných nocích zpívá...

Pokosené luhy v záti měsíčně!
Jaké vůně syta, jaký země oddech,
jaké zjevy, stíny, tvary rozličné,
jaké svězesi v květech, jaká zralost v plodech!

Matko země, mladá stejně po věky,
odkud v tvoje žíly vždy ten dech a záry?
Po všech katastrofách síla bezděky
v nové vtělovat se dechy, tóny, tvary?

Pokosené luhy v slunci poledním!
Z vůně vaší cítím země oddychání,
až s tím dechem jedním, mocným, výsledním
splyne v akord každý sen můj i mé přání.

Matko země mladá, z kostí dětí svých
nesmrtelnost piješ, odvahu i vzlety,
poupaty a květy zkrášlit led a snů,
ptákům tlužit křídla v let za nové světy.

A já v moti vůně kráčím jako v snách,
s duší tvojí, matko, duše má se mší
a nad strží kosmu, jako na nitkách
vlastní přize pavouk, chvěje se a visí...

O cenných památkách výtvarného umění

na Národopisné výstavě československé.

Podává Dr. B. Matějka.

V e střední části obou křídel Ústředního paláce národopisného umístěna jest skupina cenných památek české práce výtvarné, jejíž sebrání a uspořádání pro výstavu bylo v první řadě úlohou výtvarného odboru. Program, který též při zahájení své činnosti vydal, jest všeobecně znám a byl i ve Světozoru otiskán. Dle něho bylo účelem kroužku umělců a přátel umění starati se o snesení a důstojné vystavení všeho, čím projeveno bylo v našem lidu nadání výtvarné od nejstarších dob až po naše dny: kroje, výšivky selské i liturgické, nábytek, řezby, předměty ze skla a z blíny, kovové památky všeho druhu, památky psané a malované a konečně vyobrazení stavení a jejich výzdoby, tedy vše, co náležá do různých odborů uměleckého průmyslu, malby, sochařství a architektury. Od uspořádání celovního oddílu brzy se upustilo, jelikož jednak z velkého jeho obsahu hodily se pro skupinu výtvarnou pouze památky umělecky provedené, čímž by nebyl přisáhl celý k platnosti, jinak však hlavně z té příčiny, že odbor téměř došel památek, jež by byly utvořily samostatnou expozici, a nebylo pracovníků, kteří by se byli o rozmnožení materiálu postarali; škoda, že věci tak důležité nebyly se krahý, jimž důstojné provedení její náleželo.

Umysl uspořádati velkou část výstavy dle programu výtvarného překvapil téměř všechny horlivé pracovníky, kteří dle staršího programu, vydaného výkonným výborem, schválili se k velkému dílu národopisnému, a způsobil mezi nimi zvláště z té příčiny veliké vzrušení, že do skupiny cenných památek práce výtvarné zahrnuty byly vesměs takové předměty, které již náležely jiným odborům. Tyto viděly vzrůstati nebezpečného konkurenta, který jim odejmouti chtěl nejcennější objekty, jimž skupiny své chtěly vyzdobiti. Rozdíl stanoviska, s něhož jednotliví sběratelé i celé odbory na otázku výstavní pohliželi, a různost názorů, jak si provedení její představovali a co za nejdůležitější pokládali, přivodily nutně zásadní spory, jichž nyní po šťastném otevření výstavy vzpomínati není třeba. Z rozmanitých uvěřených programů pro jednotlivé oddíly NVČ, mohli vzniknouti zmatek, který odstraněn byl vlastní teprve skutečným urovnáním jednotlivých oddílů výstavních, při čemž se ukázaly všechny výhody i zároveň vady theoretických programů; ukázalo se hlavně, že nebylo možno vše vystaviti tak, jak vědecký systém letošní výstavy by toho vyžadoval, že zvláště mnohé skupiny skládají se z takového materiálu, jehož podstatu vystaviti nelze viditelně, nýbrž která se znázorniti dá pouze diagramy, číslicemi nebo vůbec grafickým způsobem. Výtvarný moment na výstavě vyniká i tam, kde požadovaly zcela jiné zásady než umělecké. Krajinské vyřezávky na př. většinou tvoří doplňky výstavy výtvarného umění, na němž téměř jediná lokalitou svou individualitu ukazati mohly, kdežto ostatní charakteristické své známky zeměpisné, zvykoslovné, jazykové atd. nebyly s to přesně vyznačiti. Nebylo lze tedy vystaviti vše, co se chtělo, ani tak, jak se chtělo; ale více než nedůslednost programu vadily úplnému rozkvetu velkého díla nedostatky pracovníků, zvláště odborně vzdělaných, a neochota k zapojování cenných předmětů. Obětavá horlivost nadšených sběratelů po venkově nedovedla vše to nahraditi. Zvláště citelné stihly tyto okolnosti skupinu cenných památek práce výtvarné, jejíž osud nemavná vytrvalost tří nebo čtyř osob zachránila; tím vysvětliti lze i dlouhou nehotovost této části výstavy i její rozdíl od výstavy městského muzea v pavilonu města Prahy, kdež bylo možno materiál poradatelů dopodrobna známý výhodně rozeřaditi.

Že skupina tato při takových poměrech v nejednom ohledu co do bohatosti a skvělosti překvapuje, stalo se také zásluhou církevního odboru, který vzácné památky svého sbíral ovšem dle svého účelu, avšak se však spojil s výtvarným odborem a tak výstavu velice obohatil.

Čičmanské gazdovství.

Černá jizba v Čičmanském gazdovství.

(Dle fotografií M. Adlera v Praze.)

Světlozr XXIX, 424